

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 21, Sayı/Issue: 40, Yıl/Year: 2019 (Aralık/December)

Hedonist Değer Anlayışının Eleştirisi

Criticism of Hedonistic Values

Ahmet Yıldız

Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı
- Dr., Erciyes University, Faculty of Theology, Department of History of Philosophy.

ahmet.yildiz@erciyes.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8376-1109>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 21/08/2019

Kabul Tarihi/Date Accepted: 16/10/2019

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2019

Atıf/Citation: Yıldız, Ahmet. "Hedonist Değer Anlayışının Eleştirisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/40 (2019): 323-348. <https://doi.org/10.17335/sa-kaifd.608449>

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Hedonist Değer Anlayışının Eleştirisi

Öz

Değer felsefesindeki önemli ayrımlardan birisi özsel değer ve araçsal değer ayrımıdır. Bu ayrıma göre bazı şeyler dışsal ilişkilerinden bağımsız şekilde, kendi doğası itibarıyla, özsel şekilde değerli iken bazı şeyler, böyle olmayıp ancak özsel şekilde değerli olan başka bir şeye araç olması itibarıyla değerlidir. Bu ayrım üzerinden ilerlediğimiz zaman önümüze çıkan temel sorulardan birisi hangi şeylerin özsel şekilde değerli olduğu sorusudur. Hedonizm bu soruya sadece hazzın özsel şekilde değerli olduğu ve haz dışındaki her şeyin sadece hazzı götürmesi veya haz vermesi sayesinde, araçsal olarak değerli olduğu cevabını verir. Fakat hedonizmin bu temel iddiası yeteri kadar temellendirilmiş midir? Bu temel tez lehinde yeteri kadar sağlam veya güçlü argümanlar var mıdır? Yine bu temel tez aleyhinde sağlam veya güçlü argümanlar var mıdır? Bu çalışmada bu sorulara cevap bulmaya çalıştık. Daha spesifik olarak da çalışmamızda, hedonizmin lehinde sunulan yaygın argümanların yeteri kadar güçlü olmadığını, genelde, yaygın olarak başvurulan argümanların öncüllerinin doğruluğunun yeteri kadar açık veya temellendirilmiş olmamasından hareketle göstermeye çalıştık. Diğer yandan hedonizmin aleyhindeki, onun tutarsızlığına veya temel tezinin makul olmadığına işaret eden karşı argümanları sunduk. Böylece hedonizmin lehindeki argümanların yetersiz olduğu ve onun aleyhinde çok sayıda ikna edici argümanın bulunduğu gerekçelerinden hareketle hedonizmin felsefi açıdan temellendirilmiş, sağlam bir yaklaşım olmadığını savunmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Etik, Özsel değer, Hedonizm, Hedonizmin eleştirisi.

Criticism of Hedonistic Values

Abstract

The distinction between intrinsic value and instrumental value is one of the important distinctions in axiology. According to this distinction while somethings are valuable by themselves, regardless of their extrinsic relationships, somethings are valuable only by their relationship to something having intrinsic value. When we follow this distinction we meet some basic questions. One of these is the question of "Which things have intrinsic value?" Hedonism answers this question by asserting that only pleasure is intrinsically valuable and other things have only instrumental value in terms of their relation to pleasure. But is this basic thesis of hedonism sufficiently justified? Are there sound or cogent arguments for hedonism? Are there sound or cogent arguments against hedonism? In this work we tried to find answers to these questions. Specifically we tried to demonstrate that common arguments for hedonism are not strong by showing generally that their premises are not sufficiently justified. Moreover, we have presented the arguments against hedonism which point that its some versions are incoherent or its basic thesis is untenable. So, we have tried to argue that hedonism is untenable by the reasons that there is not strong argument for hedonism and there are strong arguments against it.

Keywords: Philosophy, Ethic, Intrinsic value, Hedonism, Criticism of hedonism.

Giriş

Hangi şeylerin özsel şekilde iyi/değerli olduğu sorusu değer felsefesinin önemli sorularından birisidir. Bu soruya verilen cevaplar genelde tekçi ve çoğulcu olarak iki genel grupta toplanmaktadır. Tekçi yaklaşımlar özsel şekilde iyi olan tek bir şey kabul edip, diğer şeylerin değerini genelde ona araç olmaları itibarıyla açıklarken, çoğulcu anlayışlar çok sayıda şeyin özsel şekilde değerli olduğunu savunur. Tekçi değer anlayışlarının en meşhur örneği ise hedonizmdir. Bu yaklaşımı benimseyenler özsel şekilde değerli olan tek şeyin

haz olduğunu, diğer şeylerin sadece araçsal değere sahip olduğunu savunmuşlardır. Bu çalışmada amacımız hedonist bir tekçi değer anlayışının felsefi açıdan temellendirilmiş, sağlam bir yaklaşım olmadığını savunmaktır. Bunu yaparken hedonizmin daha iyi anlaşılması için öncelikle özsel değer, araçsal değer ayrımı ve hedonizmin temel iddiaları hakkında bilgi verdik. Daha sonra hedonizmin lehinde sunulan yaygın argümanları ele almaya ve bunların yeteri kadar sağlam veya güçlü olmadığını ortaya koymaya çalıştık. Buradan hareketle hedonizmi savunanların güçlü argüman getirme yükümlülüğünün olduğu sonucunu çıkardık. Diğer yandan hedonizme karşı kullanılacak çok sayıda argümana da yer vererek onun niçin savunulamaz olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızda hedonist olmayan yaklaşımların veya genel olarak çoğulcu yaklaşımların karşılaşılabileceği sorunlar, hangi çoğulcu yaklaşımın daha mâkul olduğu konularına girmedik. Çalışmamızda ağırlıklı olarak argüman analizi ve değerlendirmesine dayalı eleştirel bir yöntem izlemeye çalıştık.

1. Özsel ve Dışsal/Araçsal Değer Ayrımı

Etrafımızdaki şeylerin iyi/değerli olduğunu söylediğimiz zaman, bu şeyler hakkında iyilik yüklemine değişik açılardan kullanırız. Örneğin erdemini iyi olduğunu, hayatın iyi olduğunu, paranın iyi olduğunu, sporun iyi olduğunu, bir eşyadaki parçanın iyi olduğunu söylediğimizde burada iyilik yüklemine değişik açılardan kullanıldığı açıktır. Filozofların iyilik yüklemine farklı kullanımlarını ifade etmek için başvurdukları yaygın ayrımlardan birisi özsel değer/iyilik ve dışsal değer/iyilik ayrımıdır. Buna göre bazı şeyler sonuçlarından ve diğer şeylerle ilişkilerinden bağımsız şekilde, kendiliğinden, özsel doğası itibarıyla iyidir. Bu tür şeylerin özsel şekilde iyi olduğu kabul edilir. Bu şeylere aynı zamanda “kendisi için istenilen”, “amaç olarak istenilen”, “kendiliğinden değerli şeyler” de denilir. Bazı şeyler ise özsel doğaları itibarıyla iyi olmasa da sonuçları veya diğer şeylerle ilişkileri sayesinde iyi/değerli kabul edilir. Bu tür iyiliğe ise genelde dışsal iyilik denilir.¹ Dışsal şekilde iyi olmanın en açık yolu da özsel şekilde iyi olan bir şeyi elde etmeye araç olmak, bu açıdan faydalı olmak sayesinde değerli/iyi olmaktır. Bundan dolayı bu ikinci türden iyiliğe genelde araçsal veya faydasal iyilik de denilir.² Burada birçok yazar bir şeyin araçsal olarak iyi olması ile “iyi araç” olması arasında da ayrım yapmıştır. Bu ayrıma göre bir şey özsel şekilde iyi olan bir şeye ulaşmada faydalı ise araçsal değere sahiptir. Özsel olarak iyi olmayan bir şeyi elde etmede

1 Richard T. Garner - Bernard Rosen, *Moral Philosophy, A Systematic Introduction to Normative Ethics and Meta-ethics* (New York: The Macmillian Company, 1972), 114.

2 Shelly Kagan, *Normative Ethics* (Colorado: Westview Press, 1998), 29; Louis P. Pojman, *Ethics, Discovering Right and Wrong*, 5. Baskı (Belmont: Thomson Wadsworth Corporation, 2006), 62.

faydalı ise bu şeye sadece “iyi araç” denir.³ Bazı ahlâk felsefecileri özsel iyi, araçsal iyi ve iyi araç ayrımına dördüncü olarak “katkı sağlayıcı iyilik” ayrımını eklemiştir. Buna göre bir şey özsel, faydasal ve iyi araç olarak iyi olmadığı halde bu sınıflardan birisine giren bir şeyin parçası olmak suretiyle de iyi olabilir.⁴ Bu ayrımlar açısından bakıldığında, birçok filozofa göre örneğin haz, mutluluk, erdem, bilgi özsel olarak iyi şeylerdir. Para, spor, tıbbî ilaçlar araçsal bir iyiliğe sahiptir. Canlıları öldürmek için kullanılan etkili bir zehir ise sadece iyi bir araçtır. Güzel bir tablodaki herhangi bir çizgi veya desen ise, özsel, faydasal veya iyi araç olarak değerli olmasa da o tablonun bütünsel değerine katkı sağlaması açısından bir değere sahiptir.

İyi olmanın bu farklı açıları düşünüldüğünde bir şeyin bu ayrımlardan birisi veya bazısı açısından iyi olup diğerleri açısından kötü olması veya tüm açılardan iyi olması durumları mümkündür.⁵ Bu ayrımları toplu şekilde düşündüğümüz zaman, bir şeyin ya özsel olarak ya da dışsal olarak iyi olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Dışsal olarak iyi olma da ya özsel olarak iyi olan bir şeye araç olmak sayesinde, ya sırf iyi bir araç olmak sayesinde ya da bir şekilde iyi olan bir şeyin bu iyiliğine katkı sağlamak şeklinde olacaktır. Sonuçta en temel ayrımın özsel şekilde iyi olmak ve özsel olmayan şekilde yani dışsal şekilde iyi olmak ayrımı olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda aslında araçsal şekilde, katkı sağlayıcı şekilde ve iyi araç olarak iyi olmayı dışsal şekilde iyi olmanın alt türleri olarak düşünebiliriz. Bu ayrımlar açısından bakıldığı zaman hedonizm hangi şeylerin özsel şekilde iyi olduğu sorusuna cevap öneren bir yaklaşım olarak gözükmektedir.

2. Hedonizmin Temel İddiaları

Özsel şekilde değerli olan birtakım şeylerin olduğu fikri kabul edildiğinde cevap aranacak temel soru, hangi şeylerin böyle bir iyiliğe/değere sahip olduğu sorusu olacaktır. Bu soruya sadece tek bir özsel değerli şeyin olduğunu kabul eden tekçi veya birden fazla şeyin özsel şekilde değerli olduğunu savunan çoğulcu cevaplar verilmiştir.⁶ Bu soru karşısında tekçi yaklaşımı benimseyenler içerisinde en meşhur olanı ise hedonist yaklaşımdır.⁷ Bu açıdan hangi şeyler özsel şekilde iyidir sorusu üzerindeki tartışmanın ağırlıklı olarak hedonistler ve hedonist olmayanlar arasında geçtiği söylenebilir. Zira hedonistler sadece hazzın özsel şekilde iyi olduğunu, hazzın dışındaki şeylerin ise ancak hazza araç olmak sayesinde iyi olduğunu savunurken hedonist olmayanlar

3 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 115; Pojman, *Ethics*, 63.

4 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 116.

5 William K. Frankena, *Ethics*, 2. Baskı (New Jersey: Prentice Hall, 1973), 82.

6 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 139.

7 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 146.

buna karşı çıkarlar.⁸ Hedonistler genelde hazzı ise duysal ve zihinsel bir hoşluk tecrübesi veya duysal ve zihinsel tatmin şeklinde anlama eğilimi göstermişlerdir.⁹ Hedonist değer anlayışını savunanların üzerinde uzlaştığı temel iddialar şu şekilde özetlenebilir:¹⁰ a) tüm hazlar özsel şekilde iyidir, b) özsel şekilde iyi olan tek şey hazdır, c) haz dışındaki şeyler, hazza araç olmak sayesinde sadece araçsal değere sahip olabilir, d) mutluluk, insan hayatında ya acının hiç bulunmamasından ya da haz tecrübesinin acı tecrübesinden fazla olmasından ibarettir.

Temel tezlerini bu şekilde özetlediğimiz hedonist değer anlayışının felsefe tarihindeki meşhur savunucuları olarak Aristippus (435-356) ve onun kurucusu olduğu Kyrene mektebi, Epikür (341-271) ve Epikürcüler, Jeremy Bentham (1748-1832), John Stuart Mill (1806-1873), Herbert Spencer (1820-1903) ve Henry Sidgwick (1838-1900) kabul edilir.¹¹ Tüm hedonistlerin yukarıdaki tezleri kabul etmekte birleştiği söylenebilir. Hedonistlerin çoğu hazların kaynağı veya niteliği açısından farklı olduğunu, örneğin zihinsel hazlarla duysal hazların farklı olduğunu kabul ederler.¹² Fakat bunlardan örneğin, Epikür ve Bentham bu niteliksel farklılığın hazların ve haz verici şeylerin değerini etkilemediğini savunur. Bu düşünürlere göre bir şeyin değerini belirleyen tek şey hazın miktarıdır. Buna göre bir şey ne kadar çok haz içeriyorsa veya veriyorsa o kadar değerlidir. Bu şekilde hazlar arasındaki ve dolayısıyla, değerli şeyler arasındaki değer farkını sadece hazın miktarı ile açıklayan teorilere “niceliksel hedonizm” denir. Diğer taraftan hazların ve şeylerin değerini belirlemede hazların niteliğinin de önemli olduğunu savunan yaklaşımlara ise “niteliksel hedonizm” denir. J.S. Mill’in hedonizmi genelde niteliksel hedonizmin örneği olarak gösterilir. Bu açıdan, hazların ve şeylerin değerini sadece haz miktarının belirlediği iddiasının da niceliksel hedonizmi savunanların başka bir temel tezi olduğu söylenebilir.¹³

Hedonizmin bu temel iddialarına baktığımız zaman değer felsefesi açısından önemli olanların ilk üçü, yani hazın özsel şekilde iyi olduğu, özsel şekilde iyi olan tek şeyin haz olduğu ve haz dışındaki her şeyin sadece araçsal değere sahip olduğu iddiaları olduğu görülmektedir. Hedonistler ve onlara

8 Robert Audi, "Hedonism", *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Ed. Robert Audi, 2. Baskı (New York: Cambridge University Press, 1999), 364; Pojman, *Ethics*, 64; George E. Moore, *Principia Ethica* (New York: Prometheus Books, 1988), 62.

9 Pojman, *Ethics*, 64.

10 Charlie D. Broad, *Five Types of Ethical Theory*, 8. Baskı (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1962), 280; Frankena, *Ethics*, 84; John J. Tilley, "Hedonism", *Encyclopedia of Applied Ethics*, 2. Baskı (San Diego: Academic Press, 2012), 2: 566-573; Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 141.

11 Moore, *Principia Ethica*, 63; Jean Kazez, *The Weight of Things: Philosophy and the Good Life* (Malden: Blackwell Publishing, 2007), 48-49.

12 Tilley, "Hedonism", 2: 566-573.

13 Frankena, *Ethics*, 84; Tilley, "Hedonism", 2: 566-573.

karşı çıkanlar arasındaki temel tartışma da bu tezler üzerinde olmuştur. Hedonist olmayanlar içerisinde de tekçi ve çoğulcu ayrımı yapılabilir. Tekçi olanlar hazzdan başka bir özsel iyinin olduğunu savunur. Kant'ın iyi iradeyi tek özsel iyi olarak kabul eden yaklaşımı hedonist olmayan bir tekçi yaklaşımın örneği kabul edilir.¹⁴ Çoğulcular ise genelde hazzın özsel şekilde iyi olduğunu kabul ederek hedonizmin birinci iddiasını kabul etmişlerdir. Fakat onlar özellikle, hazzın biricik özsel iyi olduğu ve hazzın dışındaki şeylerin ise sadece araçsal açıdan iyi olduğu iddialarına karşı çıkmışlardır. Böylece onlar hazzın dışında da özsel olarak iyi olan, amaç olarak istenilen şeylerin olduğu konusunda uzlaşmışlardır. Bu şeylerin ne olduğu konusunda ise farklı öneriler sunmuşlardır.¹⁵ Hedonizme karşı çıkan meşhur filozoflar arasında Platon, Aristoteles, G.E. Moore, W.D. Ross gibi düşünürler zikredilebilir.¹⁶

3. Hedonizm Lehinde Sunulan Argümanlar

Hedonizmi savunanlar, temel iddialarını desteklemek için birkaç argümana başvurmuşlardır. Bunlardan bir tanesi önde gelen hedonistlerden Bentham'ın yarar, haz, mutluluk ve iyinin aynı manaya geldiği iddiasından hareketle işaret ettiği argümandır.¹⁷ Bu argümanın aslında hedonizmin tanım gereği doğru olduğunu savunmaya çalıştığı söylenebilir.¹⁸ Bu argüman şu şekilde özetlenebilir:¹⁹

Birinci öncül: “İyi” ve “haz verici” ifadeleri eş anlamlıdır; bundan dolayı “sadece haz özsel şekilde iyidir” ifadesi, “sadece haz özsel şekilde haz vericidir” ifadesi ile aynı manaya gelir.

İkinci öncül: Özsel şekilde haz verici olan tek şey hazzın kendisidir.

Sonuç: Öyleyse, sadece haz özsel şekilde iyidir.

Bu argüman zayıf gözükmektedir. Zira birinci öncülü iyi ve haz verici veya haz üretici ifadelerinin aynı manaya geldiğini savunmaktadır. Hâlbuki bu iki kelime grubunun eş anlamlı olmadığı açıktır. İyiyi bu şekilde haz vericilikle özdeşleştiren bu yaklaşıma karşı Moore'un meşhur “açık soru argümanı (open question argument)”²⁰ sunulabilir. Buna göre eğer “iyilik”, “haz vericilik” ile özdeş olsaydı, “Bu şey haz vericidir, ama iyi midir?” sorusunun aynen, “Bu kişi evlidir, ama eşi var mıdır?” sorusu gibi anlamsız veya cevabı zaten belli olan bir soru olması gerekirdi. Hâlbuki “Bu şey haz vericidir, ama

14 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 143.

15 Frankena, *Ethics*, 85; Pojman, *Ethics*, 66.

16 Frankena, *Ethics*, 87; Tilley, “Hedonism”, 2: 566-573.

17 Jeremy Bentham, *Principles of Morals and Legislation* (London: Clarendon Press-Oxford, 1823), 2,102.

18 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 154.

19 Tilley, “Hedonism”, 2: 566-573.

20 Moore, *Principia Ethica*, 15, 16, 17; Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 259.

iyi midir” sorusu anlamlı ve aynı zamanda cevabı kendiliğinden belli olmayan bir sorudur. Yine Ross’un dikkat çektiği gibi, insanlar, bir şey hakkında iyilik yüklemine kullandıkları zaman zihinlerindeki mefhumun, o şey hakkında “haz vericidir” yüklemine kullandıkları zaman zihinlerinde bulunan mefhumdan farklı olduğunun bilincindedirler.²¹ Bunun da iyi olma ve haz verici olmanın aynı manaya geldiği fikrinin aleyhinde bir gerekçe teşkil ettiği söylenebilir.

Hedonistlerin kendi yaklaşımlarını savunmak için başvurdukları daha yaygın argüman, psikolojik hedonizmden hareket eden argümandır. Psikolojik hedonizm insanın her zaman nihai olarak sadece hazzı aradığı ve aslında tüm istek ve eylemlerinin arkasında sadece haz arzusunun olduğunu savunan teoridir.²² Bu teoriden hareket eden argüman Epikür, Bentham, Mill, ve diğer hazcılar tarafından kullanılmıştır.²³ Aristoteles bu argümanı Eudoksos’a izafe etmiştir.²⁴

Bu argümanın taslağı şu şekilde çıkarılabilir:

Birinci öncül: Haz (veya onunla özdeş kabul edilen mutluluk) insanlar tarafından kendi hatırı için istenilen biricik şeydir. [Psikolojik hedonizm]

İkinci öncül: İnsanlar tarafından kendi hatırı için istenilen bir şey özsel şekilde iyidir.

Sonuç: Öyleyse, haz özsel şekilde iyi olan tek şeydir.

Bu argümanı en açık şekilde kullandığı görülen hedonistlerden birisi Mill’dir.²⁵ Mill’e göre eylemlerin ahlaken doğruluğunu belirlemede temel ilke olarak kabul ettiği yarar ilkesi (the principle of utility) veya en büyük mutluluk ilkesi (the greatest happiness principle), eylemlerin mutlulukları artırma eğilimleri ile orantılı şekilde doğru, mutsuzluk üretme eğilimleri oranında ise yanlış olduğunu gösterir. Burada, Mill mutlulukla kastedilenin hazzın varlığı ve acının yokluğu, mutsuzlukla kastedilen ise acının varlığı veya hazzın engellenmesi olduğunu belirtir. Ona göre bu yararçı ilkenin dayandığı temel yaklaşım ise, hazzın varlığı ve acının yokluğunun amaç olarak istenilir olan tek şey olduğu, hazzın dışındaki şeylerin ise kendilerinde bulunan hazdan dolayı veya hazzın artırılmasına ya da acının azaltılmasına araç olmalarından dolayı istenilir olduğu tezidir.²⁶

21 William David Ross, *The Right and The Good* (New York: Clarendon Press-Oxford, 2002), 92.

22 Audi, “Hedonism”, 364; Tilley, “Hedonism”, 2: 566-573; Kagan, *Normative Ethics*, 31; Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 149.

23 Feldman, *Pleasure and The Good Life* (New York: Oxford University Press, 2004), 5; Frankena, *Ethics*, 85.

24 Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik*, trc. Saffet Babür (Ankara: Bilgesu, 2007), 1172b, 195.

25 Garner - Rosen, *Moral Philosophy*, 149; Tilley, “Hedonism”, 2: 566-573.

26 J.Stuart Mill, *Utilitarianism* (Portland: The Floatin Press, 2009), 14.

Moore'un da dikkat çektiği üzere, burada Mill her şeyden önce bir şeyin amaç olarak iyi olması ile amaç olarak istenilir olmasının aynı manaya geldiğini savunur.²⁷ Bu yüzden hangi şeylerin amaç olarak iyi olduğu sorusunun, hangi şeylerin amaç olarak istenilir olduğu sorusuna denk olduğunu düşünür. Bundan sonra örneğin birtakım şeylerin görülebilir olduğunun tek kanıtının, onun insanlar tarafından aktüel olarak görülüyor olması olduğu gibi, bir şeyin istenilir olduğuna dair tek kanıtın da onun insanlar tarafından aktüel olarak isteniliyor olması olduğu çıkarımını yapar. Mill bir adım sonrasında ise hazla özdeş kabul ettiği mutluluğun, tüm insanlar tarafından amaç olarak istenildiği ve dolayısıyla iyi olduğu sonucuna varır. Ve ona göre aslında mutluluğun insanlar tarafından istenilmesi olgusu, mutluluğun iyi olduğu sonucu için gerekli ve mümkün tüm kanıtı sağlar.²⁸ Mill aslında bu argümanın buraya kadar sağlam olsa bile, tek başına, sadece mutluluğun amaç olarak iyi olduğunu kanıtlamaya yetmediğinin, bunu kanıtlamak için insanların mutluluk dışında bir şeyi asla istemediğini kanıtlamak gerektiğinin farkındadır. Ve Mill'e göre insanların haz dışındaki şeyleri de örneğin erdemi de istedikleri açıktır. Fakat ona göre mutluluk dışındaki istenen şeyler mutluluk için araç olduklarından ya da bu şeyler kendileri için istendiği durumlarda aslında kendileri mutluluğun bir parçası olduklarından dolayı istenir. Örneğin erdemi kendi hatırı için isteyenler, erdemli olmanın bilincinin haz verici, düşük olmanın bilincinin ise acı verici olması sebebiyle bunu isterler. Eğer böyle olmasaydı erdemi istemezlerdi.²⁹ Buna göre Mill hazla özdeş kabul ettiği mutluluğun amaç olarak istenen tek şey olduğunu, onun dışındaki şeylerin ise bu amaç için araç olarak veya başka türlü bir ilişkiden dolayı istenir olduğunu savunarak³⁰ psikolojik hedonizmi kabul etmiştir. Diğer taraftan o kendiliğinden iyi olan ile kendi hatırı için istenir olanın aynı olduğunu kabul etmek suretiyle yukarıdaki argümanın ikinci öncülünü de kabul etmiş ve bu iki öncül den temel hedonist tezi ifade eden sonuca ulaşmıştır.

Mill'in bu argümanına karşı Moore'un ciddi eleştirileri olmuştur. Moore, Mill'in hedonizmini, hedonizmin temsil gücü yüksek bir örneği olarak görmüş ve bu yüzden onun argümanlarını çürütmenin genel olarak hedonizmin zayıflığını ortaya koyacağını düşünmüştür.³¹ Moore'a göre Mill'in temel hatalarından birisi, hedonizmin temel tezini ifade eden sonuca ulaşırken, "istenilir olanın (desirable)", istenmesi mümkün manasına geldiğini ve buradan hareketle de bir şeyin istenir olduğunun delillinin bu şeyin aktüel olarak is-

27 Moore, *Principia Ethica*, 65; Mill, *Utilitarianism*, 63.

28 Mill, *Utilitarianism*, 64.

29 Mill, *Utilitarianism*, 64-65,69.

30 Mill, *Utilitarianism*, 63-64.

31 Moore, *Principia Ethica*, 64.

tenmesi (actually desired) olduğunu düşünmesidir. Hâlbuki Moore'a göre istenilir olan, istenmesi iyi olan manasına gelir. Bu açıdan Mill'in onu görülebilir olan manasına benzeterek, istenilebilir olan manasında kullanarak akıl yürütmesi hatalıdır. Ona göre eğer, iyi ile özdeşleştirilen istenilir olan ifadesi aktüel olarak istenilebilir olan olarak alınrsa, bu durumda, iyiyi iyi şeylerin sahip olduğu bir doğal özelliikle özdeşleştirmekten ibaret olan doğalcı yanılıya (the naturalistic fallacy)³² düşülecektir. Bu durumda da yukarıda Bentham'ın iyilik ve haz vericiliğin aynı manaya geldiği fikrine karşı sunulan argümanlar Mill'e karşı da kullanılabilir. İstenilir olan ifadesini istenmesi iyi olan, istenmeye değer olan manasına aldığımız zaman da, bir şeyin bu özelliği taşıdığını tespit etmek için insanların aktüel isteklerine başvurmak doğru olmayacaktır. Zira insanların aktüel olarak istedikleri şeyin, her zaman istenmesi iyi olan şeyler olduğu söylenemez. Moore'a göre eğer Mill istenilir olanın iki manasının aynı mana olduğunu kabul ederse de başka yerlerde söylemiş olduğu şeylerle çelişmek durumunda kalacaktır.³³

Moore'un buradaki eleştirilerini daha genel olarak yorumladığımız zaman aslında onun, hedonizm lehinde sunulan argümanın ikinci öncülünü eleştirdiği söylenebilir. Bu eleştirinin odak noktasında ise, bir şeyin insanlar tarafından istenilmiş olmasının o şeyin iyi olmasını zorunlu kılmadığı fikri vardır. Bu zorunluluğun olması için ya bu iki niteliğin aynı manaya geldiğini kabul etmek gerekir ki bu durumda doğalcı yanılıya düşülecek ve açık soru argümanı ile yüzleşmek gerekecektir. Ya da bunların özdeş olmadığı halde her zaman örtüştüğünü savunmak gerekecektir ki bunu savunmak da çok kolay değildir. Zira insanların istediklerinin her zaman iyi olduğunu veya insanların her zaman iyiyi istediklerini söylemek kolay değildir. Burada insanların istediği şeylerin çoğu zaman iyi olduğu şeklindeki daha zayıf bir çıkarım ise, argümanın istenilir olmak ve iyi olmak arasında varsaymış olduğu kuvvetli bağlantıyı ifade etmede yeterli olmayacaktır. Aslında bu öncüle yönelik bu eleştiriyi, Feldman'ın yaptığı gibi³⁴ onun bir olgu yargısından değer yargısına geçerek, Hume (1711-1776)'un meşhur olgu-değer ayrımını³⁵ gözden kaçırdığı şeklinde ifade etmek de mümkündür. Bu hata basitçe birtakım şeylerin isteniliyor olması olgusal yargısından, bu şeylerin iyi olduğu değer yargısını çıkarmaktır.

Hedonist argümanın psikolojik hedonizmi, yani insanların tüm isteklerinin tek nihai amacının haz olduğunu, insanların diğer her şeyi sırf haz için istediği tezini ifade eden diğer öncülü de makul gözükmemektedir. Aslında

32 Moore, *Principia Ethica*, 10, 13.

33 Moore, *Principia Ethica*, 68.

34 Feldman, *Pleasure and The Good Life*, 5.

35 David Hume, *A Treatise of Human Nature* (London: Oxford-Clarendon Press, 1951), 469.

Mill de insanların erdem gibi bazı şeyleri amaç olarak isteyebileceklerini kabul etmek durumunda kalmış, ama bunu onların mutluluğun parçası olduğundan dolayı istenildiğini ileri sürmüştür. Fakat yine Moore'un haklı şekilde eleştirdiği üzere erdem in bizzat mutluluğun parçası olması fikri açık değildir. Eğer bununla onun sadece mutluluğa araç olduğu kastedilirse de, bu Mill'in bunların amaç olarak istenebileceği kabulü ile tutarsız olacaktır.³⁶ Ayrıca bu tür şeylerin her zaman sırf haz için araç olarak istenildiği iddiası da makul gözükmemektedir.³⁷ Zira bunların sırf hazzı araç olarak istenilmediğine ilişkin örnekler bulunabilecektir. Aslında yeterli hazzı sahip olduğu halde, bu tür şeylerden yoksun bir hayatın veya sadece haz dolu bir hayatın istenilir olmadığına ilişkin örnekler buna işaret edebilir. Örneğin birçok yazar psikolojik hedonizmin yanlışlığını, Robert Nozick'in "tecrübe makinası"³⁸ örneğinden ilham alan hayalî bir "haz makinası" örneği ile açıklamaya çalışmıştır. Bu örnekte, bilim adamlarının, insanlara onların istedikleri tüm hazları verebilecek olan bir haz makinası ürettiği varsayılmıştır. Bu makinaya bağlanan insanlar tamamen pasif olacak, yaşamsal ihtiyaçları tam şekilde karşılanacak ve onlara sürekli saf haz tecrübeleri verilecektir. Böyle bir makinaya bağlanmak isteyen çok az sayıda makul insan çıkacaktır. Hâlbuki eğer insanların sadece hazzı arzuladığı şeklindeki psikolojik hedonizm tezi doğru olsaydı, insanların böyle bir makinaya bağlanmak için can atması gerekirdi. Bu örnekten hareketle insanların istediği tek şeyin haz olmadığı, onların istediği başka şeylerin de olduğu sonucu çıkarılabilir.³⁹

Moore, Mill'in hedonist sonuç için dayanak olarak kullandığı psikolojik hedonizmi, isteklerimizin doğasını açıklamaya yönelik genel bir teori olarak da eleştirmiştir. Ona göre her şeyden önce bu teori, örneğin ayran içmeyi istediğimiz zaman aslında istediğimiz şeyin bu ayran içme eyleminden elde edeceğimiz haz olduğunu savunur. Fakat Moore'a göre isteklerin objesinin her zaman ve sadece haz olmadığı açıktır. Zira biz bir şeyi istediğimiz zaman, her zaman onun getireceği hazzın bilincinde değilizdir. Yani biz birçok şeyi aslında bizim zihnimizde onun getireceği hazzı ilişkin bir fikir olmaksızın isteriz. Ayrıca, istediğimiz objeden gelebilecek bir hazzı beklediğimiz zaman bile, bu objeyi isterken istediğimiz tek şeyin haz olduğu söylenemez. Zira örneğin ayran içme örneğinde istediğimiz tek şey ondan alacağımız haz olsaydı, bu istek bizi ayrına yönlendiremezdi. Ayrına yöneldiğimize göre burada hazzın dışında, objenin kendisine yönelik bir isteğin de olması gerekir.⁴⁰ Bu-

36 Moore, *Principia Ethica*, 72.

37 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 152.

38 Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia* (Oxford: Blackwell, 1999), 42-45.

39 Pojman, *Ethics*, 66; Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 152.

40 Moore, *Principia Ethica*, 70.

rada aslında Broad (1887-1971) ve Frankena (1908-1994)'ın dikkat dikkat çektiği üzere, psikolojik hedonizmin, istek ve haz ilişkisi konusunda doğal süreci ters bir şekilde tasvir ettiği söylenebilir. Zira birtakım şeyleri onlar haz verdiği için istediğimiz değil de, aksine biz bu şeyleri istediğimiz için ve onları elde etmek, bu isteği tatmin ettiği için onlardan haz aldığımız fikri bu doğal süreci daha doğru tasvir eder gibi gözükmektedir.⁴¹

Yukarıdaki argümanın psikolojik hedonizmi ifade eden öncülünün ve aslında Mill gibi birçok hedonistin haz ile mutluluğu özdeş kabul etmesi de makul gözükmemektedir. Zira haz daha kısa süreli ve geçici bir içsel duruma karşılık gelirken, mutluluk daha uzun süreli ve nispeten devamlı bir duruma karşılık gelir. Haz spesifik bir durumu, mutluluk ise daha genel bir durumu ifade eder. Yine haz hissetmekle mutlu olmak durumları her zaman örtüşmeyebilir. Bir insanın son derece mutlu olduğu halde haz hissetmemesi veya yoğun bir haz tecrübesi yaşadığı halde mutlu olmaması da mümkündür.⁴² Nitekim mutluluğu insanların aradığı nihai amaç olarak kabul eden Aristoteles de mutlu hayatı haz dolu hayat olarak anlamaya karşı çıkmış, onu insanın erdeme uygun etkinliği olarak anlamıştır.⁴³ Dolayısıyla haz ve mutluluğu özdeş kabul eden hedonistlerin, insanların doğaları itibariyle mutluluğu istediği öncülünden hareketle, özsel şekilde değerli olan tek şeyin haz olduğu çıkarımını yapmaları da hatalı olacaktır.

John J. Tilley, hedonizm lehinde Ralph M. Blake (1889-1950)'e atfedilebileceğini düşündüğü başka bir argümanın da ileri sürülebileceğini belirtmiştir.⁴⁴ Bu argüman daha kısa olarak şu şekilde özetlenebilir:

Birinci öncül: Hazın özsel şekilde iyi olduğu açıktır.

İkinci öncül: Hazın dışında iyi olduğu kabul edilen şeylerin (örneğin bilgi, güzellik vb.) iyiliği tamamen onların hazza aracı olması ile açıklanabilir.

Sonuç: Öyleyse, basitlik kriteri gereği, özsel şekilde iyi olan tek şey olarak hazza kabul etmek daha makuldür.

Bu argümana baktığımız zaman aslında onun birinci öncülünün kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Fakat onun ikinci öncülü makul gözükmemektedir. Zira bilgi, erdem, güzellik gibi şeylerin tüm değerlerini sırf onların haz vermesi veya hazza aracılık etmesi sayesinde kazandıklarını söylemek makul gözükmemektedir. Nitekim Aristo'nun da vurguladığı gibi, insanların değerli bulduğu bilgi, erdem gibi şeylerin her zaman hazza götürücü veya haz verici olduğunu söylemek mümkün gözükmediği gibi, hazza götürdüğü durumlarda dahi tüm değerlerini bundan aldıklarını söylemek doğru değildir. Birçok durum da bilgi ve erdem bize acı da verebilir, ama bu tür durumlarda

41 Frankena, *Ethics*, 86; Broad, *Five Types of Ethical Theory*, 187.

42 Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 140; Frankena, *Ethics*, 89.

43 Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 1095b,1099b, 12, 22.

44 Tilley, "Hedonism", 2: 566-573.

hâlâ değerli olabilirler.⁴⁵ Hedonizme karşı aşağıda sunulan birçok argüman da aslında bu tür şeylerin hazdan bağımsız şekilde iyi olduğunu ortaya koymaya yöneliktir.

4. Hedonizme Karşı Argümanlar

4.1. Niceliksel Hedonizmin Kabul Edilemez Sonuçlara Götürdüğü, Niteliksel Hedonizmin ise Tutarsız Olduğu Eleştirileri

Hedonizme karşı yöneltebilecek eleştirilerden bir tanesi niceliksel hedonizmin aslında çok düşük duyusal hazlarla, daha yüksek insanî yetilerle elde edilen hazları aynı değerde görmesi ve bunun kabul edilemez birtakım sonuçlara götürdüğü, bundan kurtulmaya çalışan niteliksel hedonizmin ise tutarsızlığa düştüğü eleştirisidir. Niceliksel bir hedonist anlayışa göre, bir şeyin değerini belirleyen tek şey onun içerdiği veya sağladığı haz miktarı olacaktır. Bu hazın miktarı denildiği zaman da akla gelen şeyler, Bentham'ın önerdiği hazın yoğunluğu ve süresi gibi unsurlar olacaktır.⁴⁶ Bu durumda niceliksel hedonizmin kabul edilemez bazı sonuçlara götüreceği söylenebilir. Zira bu yaklaşım açısından hazlar veya haz kaynakları arasında, "hazın miktarı" ölçütü dışında, bir değer farkı kabul etmek söz konusu olamayacaktır. Haz miktarı eşit olduğu sürece bu hazın neyden elde edildiği pek de önemli olmayacaktır. Tamamen bedensel, duyusal birtakım hazlarla, son derece üst entelektüel, duygusal etkinlikler sonucu elde edilen hazların miktarı eşit ise bunların değer olarak da eşit olacağı sonucu çıkacaktır. Niceliksel hedonizm bu sonucu

45 Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 1174a, 198.

46 Bentham, *Principles of Morals and Legislation*, 29-30. Bentham hazları veya acıları kendi başına değerlendirmek için onların özelliği olarak düşündüğü, 1) hazın yoğunluğu, 2) hazın süresi, 3) hazın kesinliği, 4) hazın zamansal açıdan yakınlığı veya uzaklığı şeklinde dört kriter, haz veya acı üretici eylemleri değerlendirmek için de ayrıca 5) onun doğurganlığı, yani aynı türden duyular tarafından takip edilme şansı, 6) saflığı, yani karşıt duyular tarafından takip edilmeme şansı şeklinde kriterler tespit etmiştir. Tek kişi söz konusu olduğunda bu altı kriteri öneren Bentham birden fazla insan söz konusu olduğu zaman bunlara, 7) haz veya acının kapsamını, yani etkilenen insan sayısını da eklemiştir. Fakat Daha önce geçtiği üzere Bentham niceliksel hedonizmi savunmuştur. Bu açıdan Bentham'ın haz ve acıları değerlendirmek için önerdiği kriterlere baktığımızda, onun hazları ve acıları kendi başlarına değerlendirmek için önerdiği yoğunluk, süre, kesinlik ve zamansal yakınlık kriterlerinden yoğunluk ve sürenin bizzat haz ve acı ile ilgili niceliksel özellikler olduğu kabul edilebilir. Fakat, Garner ve Rosen'ın dikkat çektiği üzere, kesinlik ve zamansal yakınlığın bir haz veya acının kendisinin özelliği olduğunu söylemek zordur. Zira her ne kadar bir hazın süresi ve yoğunluğu arttıkça onun daha iyi bir haz olduğunu söylemek makul olsa da, onun ortaya çıkması daha kesin olduğu veya daha yakın olduğu için daha iyi bir haz olduğunu söylemek makul gözükmemektedir. Bu yüzden Bentham'ın hazları değerlendirmede kesinlik ve yakınlığı ileri sürmesinin onun saf hazcılığı ile tutarlı olmadığı söylenebilir. Çünkü saf bir hazcılık açısından uygun olacak kriterler ancak hazın miktarı ile ilgili olan onun süresi, yoğunluğu veya büyüklüğü gibi özellikleri olacaktır. Bu eleştiri için bk. Garner - Rosen, *Moral Philosophy, A Systematic Introduction to Normative Ethics and Meta-ethics*, 147.

doğurduğu için genelde “domuz felsefesi/hayvan felsefesi (the pig philosophy)” olarak küçük görülmüş ve eleştirilmiştir.⁴⁷

Örneğin Moore şeylerin değerini sırf haz miktarı ile belirlemeyi savunan niceliksel bir hedonist anlayışın yanlışlığını saçmaya indirgeme yöntemiyle göstermeye çalışmıştır. Ona göre bu anlayış iki durum karşılaştırılırken, onların diğer özellikleri dikkate alınmaksızın, haz miktarı daha fazla olanın her zaman daha iyi olmasını gerektirecektir. Moore’a göre bu fikir örneğin, içerisinde hiçbir bilgi, sevgi, güzellik teması, ahlâkî nitelikler barındırmayan, fakat bunları barındıran bir dünyaya nispetle haz miktarı çok az fazla olan bir dünyanın daha iyi olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Veya eğer bu iki dünyanın haz miktarı eşit ise, ikinci dünyayı birinciye tercih etmek için hiçbir gerekçenin olmadığını kabul etmeyi gerektirir. Veya iki durumdaki haz miktarının eşit olması koşuluyla, tabak kıran bir sarhoşun zihin durumunu, çok derin felsefî meseleleri tahlil eden bir adamın zihin durumu ile eşit değerde olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Bu sonuçların makul olmadığı ise açıktır.⁴⁸

Niceliksel bir hedonist yaklaşımın böyle kabul edilemez sonuçlara götüreceğini gören Mill hedonizmi bu tür eleştirilerden kurtarmak için hazların ve haz verici şeylerin değerinin sadece haz miktarı ile değil, hazların veya haz kaynaklarının niteliği ile de belirlendiğini kabul eden niteliksel bir hedonizmi savunmuştur.⁴⁹ Ona göre bazı hazlar, diğer hazlardan niteliksel olarak özel şekilde daha yüksektir. Mill hazlar arasındaki niteliksel üstünlük farkını veya birisinin diğerinden daha değerli olmasını ise, her iki hazzı tecrübe etmiş birisinin, ahlâkî bir zorunluluk olmaksızın, birisini diğerine tercih etmesi ile açıklamıştır. Buna göre, eğer her ikisini de tam şekilde tecrübe etmiş olan bir kişi, bu hazlardan birisini, diğerinin çok üzerine yerleştirirse ve onu diğerinin hiçbir miktarı lehinde terk etmezse, bu tercih edilen hazzı niteliksel bir üstünlük atfedebiliriz.⁵⁰ Ona göre böyle bir yöntemle ele alındığında insanın üst kabiliyetlerini kullanması ile elde edilen hazların, hayvanlarla ortak olan dulusal hazlardan daha üstün olduğu sonucu çıkacaktır. Zira her ikisini de tecrübe edenler, birincileri tercih edecektir. Mill’e göre ikinci durumlarda haz açısından tatmin ne kadar fazla olursa olsun, hiçbir insan hayvana dönüşmeyi, hiçbir akıllı varlık aptal olmayı, bilgili kişi câhil olmayı, duygulu ve vicdanlı bir kişi bencil ve düşük bir kişi olmayı tercih etmeyecektir.⁵¹ Mill bu dü-

47 Kagan, *Normative Ethics*, 32; Daniel Michael Weijers, *Hedonism and Happiness in Theory and Practice* (Doktora Tezi, Victoria University, 2012), 28; Metin Aydın, “John Stuart Mill’in Erdem Teorisi ve Araçsallaştırılmış Erdemler”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/37 (2018): 55.

48 George E. Moore, *Ethics* (London: Oxford University Press, 1952), 146-145.

49 Aydın, “John Stuart Mill’in Erdem Teorisi ve Araçsallaştırılmış Erdemler”, 56.

50 Mill, *Utilitarianism*, 15, 16, 17.

51 Mill, *Utilitarianism*, 17.

şüncelerini “Tatmin olmamış bir insan olmak, tatmin olmuş bir domuz olmaktan daha iyidir. Tatmin olmamış bir Sokrates olmak, tatmin olmuş bir aptal olmaktan daha iyidir. Eğer aptal veya domuz aksini düşünüyorsa, bu onların sorunun sadece kendilerine bakan yanlarını biliyor olmalarından dolayıdır. Tartışmadaki rakipleri ise her iki tarafı bilmektedir.”⁵² şeklindeki meşhur ifadeleri ile özetlemiştir.

Mill bu değerlendirmeleri ile hazların ve dolayısıyla şeylerin değerinin sadece haz miktarı ile belirleneceğini savunan niceliksel bir hedonizmin makul olmadığını kabul etmiş olmakta ve onun ortaya çıkaracağı güçlükleri hazlar arasında nitelik açısından da değer farkının olabileceği kabulü ile aşmaya çalışmaktadır. Fakat onun yaklaşımı da hedonizmle tutarsız olma eleştirisi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu eleştiriye en açık şekilde ortaya koyan kişi ise yine Moore’dur. Moore, Mill’in bu kabullerinin ya ona hazzın niceliği tarafından verilebilecek olandan başka bir dayanak veremeyeceğini ya da onu hedonizmi ile tutarsızlığa düşüreceğini savunur.⁵³ Moore’a göre her şeyden önce Mill açısından bir şeyin tercih edilmesi daha fazla istenmesi manasına gelebilir. Ve daha fazla istenmesi de daha fazla haz verici olması ile aynı şeydir. Bu durumda iki hazzı da tecrübe etmiş uzmanların bunlardan birisini diğerine tercih etmesi, sadece bu hazlardan birisinin daha fazla haz verici olduğu manasına gelecektir. Bu da aslında hazzın niceliği dışında başka bir unsuru dikkate almamaktır. Burada tercih edilmiş olmanın, daha fazla istenilir olmak ve dolayısıyla daha fazla haz verici olmak dışında başka bir manası kabul edildiğinde ise, Mill kendi hedonizmi ile çelişecektir. Çünkü örneğin duyusal hazların değer olarak düşük olduğu kabul edildiğinde, aslında duyusal uyarılma ve bunun sonucunda ortaya çıkan hazdan oluşan bütünün daha düşük değerli olduğu söylenmiş olmaktadır. Bu durumda da aslında hazzın dışında diğer şeylerin de iyi olabileceği kabul edilmiş olmaktadır. Bu da aslında temel hazcı tezle çelişir.⁵⁴

Moore Mill’in buradaki tutarsızlığını renkler üzerinden yaptığı bir benzetme ile de anlatmaya çalışmıştır. Buna göre tek değerli olan şeyin renk olduğu kabul edildiği zaman, renklere bazısının diğerlerinden daha üstün olduğunu söylemek tutarsız olacağı gibi, tek değerli olanın haz olduğu kabul edildiği zaman, bazı hazların diğerlerinden daha değerli olduğunu söylemek de tutarsız olacaktır. Bu açıdan Moore, eğer tek değerli şey hazsa, Bentham’ın, miktarları eşit olduğunda, düşük etkinliklerden elde edilen hazlarla, daha üst

52 Mill, *Utilitarianism*, 19.

53 Moore, *Principia Ethica*, 77.

54 Moore, *Principia Ethica*, 80.

etkinliklerden elde edilen hazlarının değer açısından eşit olduğunu savunmakta⁵⁵ haklı olduğunu belirtir.⁵⁶ Mill ve genel olarak niteliksel hedonizmi savunanların tutarsızlığa düştüğü, başka birçok yazar tarafından da kabul edilmiştir.⁵⁷

4.2. Vahşice, Düşük Eylemler Sonucu veya Yanlış İnançlar Sonucu Ortaya Çıkan Haz Durumlarının İyi Olmadığı Fikrinden Hareket Eden Argümanlar

Hedonizme karşı kullanılan yaygın argüman gruplarından başka bir tanesi şöyle bir akıl yürütmeye dayanır:

Birinci öncül: Eğer haz özsel şekilde değerli olan tek şey ise, hangi şekilde elde edildiği önemli olmaksızın, yeterli haz miktarını içeren bir durumun değerli olması gerekir.

İkinci öncül: Fakat yeterli haz miktarını içerdiği halde değerli olduğunu söylemenin makul olmadığı durumlar vardır.

Sonuç: Öyleyse, bu tür durumların değerini belirleyen, haz dışında başka unsurlar olmalıdır. Buna göre özsel şekilde değerli olan tek şey haz olamaz.

Bu argüman geçerli bir argümandır ve birinci öncülünün doğruluğu açık gözükür. Onun ikinci öncülünü desteklemek için ise değişik örnekler kullanılmıştır. Genelde vahşice yapılmış eylemlerle veya çok düşük, çirkin eylemler sonucu elde edilen hazlar, haz içerdiği halde değerli olmayan bu tür durumlara örnek verilir.⁵⁸ Nitekim Aristoteles de çirkin şeyler yapılarak elde edilecek bir hazzın tercih edilemez olduğuna dikkat çekmiştir.⁵⁹ Bu tür çirkin, vahşice eylemlerle veya bunlar sonucunda elde edilen hazların iyi olmadığı fikrinden hareketle, hazzın kendisinin özsel şekilde iyi olmadığını savunulamayacağı açıktır. Böyle bir eleştiriye karşı, bu tür durumlarda hazzın kendisinin iyi olduğu, ama onun araçları veya onu elde etmek için başvuru eylemlerin sonuçlarının kötü olduğu cevabı verilebilir.⁶⁰ Ama bu cevap hazzın özsel şekilde iyi olduğu tezini kurtarmak için yeterli gözükse de, özsel şekilde değerli olan tek şeyin haz olduğu şeklindeki temel hedonist tezi haklı kılmada işe yaramaz gözükür. Zira eğer tek değerli şey haz ise, o zaman vahşice eylemler, çirkin eylemler tarafından üretilen haz verici durumların niçin toplamda kötü olduğu sorusuna yeterli bir açıklama verilemeyecektir. Burada hedonizmin baş vurabileceği tek yol bu tür durumların acı verici sonuçlarının

55 Aydın, "John Stuart Mill'in Erdem Teorisi ve Araçsallaştırılmış Erdemler", 54.

56 Moore, *Principia Ethica*, 80-81.

57 Roger Crisp, *Reasons and The Good* (New York: Clarendon-Oxford Press, 2006), 113; Ross, *The Right and The Good*, 144-145; Kagan, *Normative Ethics*, 34; Aydın, "John Stuart Mill'in Erdem Teorisi ve Araçsallaştırılmış Erdemler", 68, 71-72.

58 Ross, *The Right and The Good*, 151.

59 Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 1175b, 203.

60 Tilley, "Hedonism", 2: 566-573.

olabileceği cevabıdır. Ama bu cevap da makul olmayacaktır. Çünkü bu tür durumların acı verici olmadığı varsayıldığında dahi, bunların iyi olmadığı savunulabilecektir. Örneğin bir düşünce deneyi olarak tamamen çirkin, vahşice eylemlerle elde edilmiş hazlarla dolu olan, bunların haz miktarından fazla bir acı da üretmediği bir durum tasavvur edildiğinde böyle bir durumun değerli olduğunu makul şekilde söylemek zordur.

Hedonizme karşı kullanılan bu argüman formunun ikinci öncülünü desteklemek için verilen başka bir örnek, gerçekler hakkında aldanmış olma sonucunda ortaya çıkan hazlardır. Bu argümanı açık şekilde ortaya koyan kişilerden birisi Shelly Kagan'dır. Kagan, hedonizmin, insan hayatının değerini tamamen kişinin kendi içsel zihinsel durumları olan, haz durumlarına göre belirlediğinden "zihinsel durumcu (mental statism)" bir teori olduğuna dikkat çekmiştir. Bu tür yaklaşımlara göre eğer iki hayat zihinsel durumlar açısından aynı ise değer açısından da eşit olacaktır. Hedonizm açısından ise eğer iki hayat haz ve acı durumları açısından benzer ise onların değer açısından da benzer olması gerekecektir. Bu teori açısından haz durumlarının gerçek birtakım faktörlerden kaynaklanması veya tamamen kurgusal/hayali olması da fark etmeyecektir. Fakat Kagan'a göre bu, bu tür teoriler için ciddi bir sorundur.⁶¹ Kagan bu sorunu açık hale getirmek için bir örneğe başvurur. Bu örnekte ailesinin kendisini sevdiğine ve kendisine sadık olduğuna, toplumda saygın bir yerinin olduğuna, iş yerinde de başarılı ve sevilen birisi olduğuna inandığından dolayı son derece mutlu olan ve bu şekilde istediği her şeyi elde ettiğini düşünerek mutmain şekilde ölmüş başarılı bir iş adamı tasvir edilmektedir. Fakat aslında bu adamın mutluluğunun arkasındaki bu inançlarının hepsi hatalıdır. Aslında eşi onu aldatmaktadır, çocukları ondan bazı çıkarlar elde etmek için onu seviyor gibi yapmaktadır, toplum ona sırf hayır kurumlarına bağışlarını kesmesin diye saygı gösteriyor gibi yapmaktadır, iş arkadaşları da aslında onu dolandırmaktadır.⁶²

Kagan'a göre örnekteki bu adam, sırf içsel zihinsel durumları açısından son derece iyi bir hayat yaşamış gözükmektedir. Çünkü gerçekten kendisine sâdik bir eşe, kendisini seven çocuklara, arkadaşlara sahip olan ve kendisine saygı duyan bir toplumda yaşayan bir insanın zihin durumunun aynısına sahiptir. Bu açıdan zihinsel durum teorilerine göre bu adamın hayatının değerli, tercih edilebilir bir hayat olduğunu söylemek gerekir. Hâlbuki böyle bir hayatın değerli olmadığı açıktır. Hiçbir makul insan böyle bir hayatı tercih etmeyecektir. Bu da aslında önemli olan tek şeyin içsel zihinsel durumlar olmadığını, başka önemli şeylerin de olduğunu gösterir. Ona göre, bu şeylerin yanında ise bizzat gerçeklikte bir şey yapmak veya bir kişi olmak yer alır.⁶³

61 Feldman, *Pleasure and The Good Life*, 41.

62 Kagan, *Normative Ethics*, 35; Feldman, *Pleasure and The Good Life*, 41.

63 Kagan, *Normative Ethics*, 36.

Kagan'ın genel olarak tüm zihinsel durum teorilerine karşı sunduğu bu aldanmış adam örneği, Feldman'ın da yaptığı gibi daha spesifik şekilde hedonizme karşı bir argüman olarak tasarlanabilir. Buna göre bu aldanmış adam son derece mutlu ve haz dolu bir hayat yaşamaktadır. Ama onun bu hazlarının arkasındaki tüm inançları yanlıştır. Hedonizm açısından bu hayatın iyi, tercih edilebilir bir hayat olduğunu söylemek gerekir. Zira çok miktarda haz içermektedir. Hâlbuki bu hayatın tercih edilebilir, iyi bir hayat olmadığı açıktır. Bu da önemli olan tek şeyin haz yaşamak, haz tecrübesi ile dolu bir hayat yaşamak olmadığını gösterir.⁶⁴

4.3. Tek Başına Haz İçeren Bir Durumun Değerli Olmadığı Fikrinden Hareket Eden Argümanlar

Hazzın özsel şekilde değerli tek şey olduğu şeklindeki temel hedonist teze karşı sunulan yaygın argümanlardan birçoğu da sadece haz içeren, onun dışındaki değerli şeylerden yoksun olan bir durumun değerli olmayacağı fikrine dayanır. Bu fikirden hareketle sunulan argümanların Moore'un "izolasyon" yöntemi olarak isimlendirdiği düşünme tarzına başvurduğu söylenebilir. Moore bu yöntemi "hangi şeyler değerlidir" sorusuna cevap vermede ve bir şeyin nisbî değerini tespit etmede başvurulabilecek tek güvenilir yöntem olarak görür.⁶⁵ Bu yöntemle göre bir şeyin özsel şekilde değerli olup olmadığını veya bir şeyin nisbî değerini tespit edebilmek için bu şeyi tüm ilişkilerinden ve ilişkili olduğu şeylerden soyutlayıp mutlak bir soyutlama içinde ele alarak, onun değeri üzerinde düşünmemiz gerekir. Bunun için de bu şeyin mutlak bir izolasyon halinde olsaydı, onun var olmasını hâlâ değerli bulup bulmayacağımızı sormamız gerekir. Eğer bu şeyin tek başına da olsa var olmasının iyi olduğunu makul bir şekilde söyleyebiliyorsak bu şeyin özsel şekilde değerli olduğu, değerini başkasına borçlu olmadığı söylenebilecektir.⁶⁶ Moore böyle bir izolasyon yöntemi uygulandığı zaman insanlar arasındaki sevgi ilişkisinin, güzellik temasının, vermiş oldukları hazdan bağımsız şekilde değerli olduğunun, hatta insanlar için en değerli şeyler olduğunun açığa çıkacağını düşünür.⁶⁷ O aslında bu yöntemin tek değerini haz olduğunu savunan yaklaşımları çürüteceğini de ileri sürer.⁶⁸ Zira bu yöntem her ne kadar bir açıdan tek başına alındığında hazzın özsel şekilde değerli olduğunu ortaya koysa da, hazzın izole bir şekilde tek başına bulunduğu bir durumun ne kadar değerli olduğu sorulduğunda ise onun özsel şekilde değerli tek şey olmadığını ortaya koyacaktır. Bunu anlamanın yolu da sadece hazzı içeren, diğer de-

64 Feldman, *Pleasure and The Good Life*, 42.

65 Moore, *Principia Ethica*, 91.

66 Moore, *Principia Ethica*, 187.

67 Moore, *Principia Ethica*, 188.

68 Moore, *Principia Ethica*, 91.

ğerli kabul edilen şeylerden yoksun olan bir dünyanın/durumun ne kadar değerli, tercih edilebilir olduğu üzerinde düşünmek olacaktır. Böyle bir düşünüm diğer değerli şeylerden yoksun olan, sırf haz içeren bir durumun değerli olmadığını, onu tercih etmenin makul olmadığını ortaya koyacaktır. Bu da hazzın dışında başka değerli şeylerin olduğuna veya hazzın bir durumu değerli, tercih edilebilir kılan tek faktör olmadığını işaret edecektir.

Hedonizme karşı bu argüman tarzının Platon'dan başlayarak birçok filozof tarafından kullanıldığını söylemek mümkündür. Platon eğer bir şey iyyinin kendisi ise veya tek iyi şey ise herkesin sadece onu isteyeceği ve onun dışında başka bir şeyi istemeyeceğini düşünür. Buradan hareketle haz ve bilginin herhangi birisinin iyyinin kendisi veya tek iyi olmadığını ortaya koyma konusunda, sadece birisini barındıran bir dünyanın ne kadar tam olacağı ve dolayısıyla tercihe değer olacağını düşünme şeklinde bir yöntem önerir. Bu yöntem sırası ile önce hazzı uygulandığında sırf haz dolu bir hayatta hiçbir akıl, bilgi, hafıza vb. olmayacaktır. Böyle bir durum kişinin şu anda haz duyduğunu, geçmiş hazlarını, gelecekteki hazlarını dahi bilmediği bir durum olacaktır. Platon böyle bir hayatın bir insan hayatı değil, denizde kabuğu içerisinde yaşayan bir canlının hayatı olacağını belirtir. Ve ona göre böyle bir hayat tercihe değer değildir. Diğer taraftan sırf akıl hayatı da, tüm şeylerin bilgisine, hafızaya, akla sahip olan fakat içerisinde haz veya acı barındırmayan, bunlara karşı tamamen duyarsız şekilde yaşanan bir hayat olacaktır. Böyle bir hayat da tercihe değer bir hayat olmayacaktır. Diyalogda, herkesin her iki unsuru da barındıran bir hayatı, kesinlikle diğerlerine tercih edeceği, böyle bir hayatın daha değerli olduğu vurgulanır.⁶⁹ Bunun da bilgi ve hazzın tek başlarına kendi kendine yeterli olmadığını, mükemmel olmadığını ve dolayısıyla iyyinin kendisi veya biricik iyi olmadığını gösterdiği çıkarımı yapılır.⁷⁰

Platon'un *Philebus* diyalogundaki bu meşhur argümanı tahlil edildiğinde onun izolasyon yöntemi ve az sonra gelecek olan standart çoğulcu argüman olarak isimlendirilen akıl yürütmenin her ikisini de içerdiği söylenebilir. Zira Platon her şeyden önce, bilinç ve akıl başta olmak üzere, diğer her şeyden soyutlanmış halde bulunan bir haz durumunun insan için değerli bir hayat olmadığını, böyle bir hayatın makul şekilde tercih edilemeyeceğini söylerken izolasyon yönteminin mantığına başvurmuştur. Platon'un argümanını bu halyle Moore da Sidgwick'e karşı kullanmıştır. Sidgwick'e göre hakikati bilme, güzelliği temaşa vb. bunların bilincinde olan kişinin hazzını artırdığı için amaçlanan şeylerdir. Hazzın ise bizatihi kendisi amaç olarak iyidir.⁷¹ Moore

69 Platon, "Philebus", *Plato, Complete Works*, ed. John M. Cooper (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997), 20d-22b, 408-410.

70 Platon, "Philebus", 22b, 410.

71 Henry Sidgwick, *The Methods of Ethics* (London: Macmillan and Co., 1874), 374-375; Moore, *Principia Ethica*, 86-87.

Sidgwick'in bu iddialarına karşı çıkarken, Platon'un yukarıda özetlenen argümanına başvurmuştur. Moore, Platon'un bu argüman ile hedonizmin saçmalığını kanıtladığını ve rakiplerini ikna ettiğini düşünür. Zira ona göre, eğer sadece hazın amaç olarak iyi olduğunu ileri sürersek, onun bulunduğu bir durumun biz onun bilincinde olsak da olmasak da iyi olduğunu ileri sürmemiz gerekir. Mutlu olduğumuzu bilmediğimiz, bilemeyeceğimiz bir durumda olsak da, olabildiğince mutlu olduğumuz bir hayat idealini makul bulmamız gerekir.⁷² Hâlbuki böyle bir hayat idealinin makul olmadığı açıktır. Moore pratikte haz ve bilincin ayrılmaz olmasının bu argümana zarar vermediğini de vurgular. Zira pratikte hep birlikte buldukları kabul edilse bile bilinç ve haz ayrı olgulardır. Ve buradaki sorun hangi şeylerin özsel şekilde değerli olduğu ile ilgilidir. Eğer haz tek değerli şey olsaydı, onun bilincinin önemli olmaması gerekirdi. Eğer hazın bilinci de önemli ise, o zaman tek değerli şeyin haz olduğu yargısı doğru olmayacaktır.⁷³

Hedonist yaklaşımlara karşı sıklıkla kullanılan Robert Nozick'in "tecrübe makinası" örneğine⁷⁴ dayanan argüman da izolasyon yöntemine başvuran argümanlar grubu içerisinde değerlendirilebilir. Nozick bu örnekte bilim adamlarının, insanlara istedikleri her şeyin tecrübesini hissettirebilecek bir makina icat ettiğini varsaymamızı ister. Bu makinaya bağlanan insanlara bu hayatta yapmaktan zevk aldıkları her şeyi yapıyor olma veya başarma tecrübesi hissettirebilecektir. Örneğin makinaya bağlanan kişi kendisini büyük bir yazar, sporcu vb. olarak hissedebilecektir. Nozick böyle bir makinaya bağlanmak istemeyeceğimizi, bunun da bizim için birtakım şeyleri içerden nasıl tecrübe ettiğimiz dışında önemli olan şeylerin olduğunu gösterdiğini savunur. Bu diğer önemli şeyler arasında belirli şeyleri gerçekten yapmak, belirli bir karaktere sahip bir kişi olmak, insan ürünü olmayan bir gerçeklikle temasa geçmeyi zikreder.⁷⁵

Genel olarak hayatta değerli olan tek şeyi insanın içsel zihinsel durumları olduğunu savunan teorilere karşı yaygın şekilde kullanılan bu örnek, bu tür teorilerin daha özel bir örneği olarak hedonizme karşı bir örnek olarak uyarlanabilir. Bunun için de birçok filozofun yaptığı gibi buradaki tecrübe makinasını daha özel şekilde bir haz makinası⁷⁶ olarak düşünebiliriz. Buna göre insanlara istedikleri tüm hazları verebilecek böyle bir makinaya bağlanmayı insanların çoğu tercih etmeyecektir. Yine insanlar sevdikleri insanların, örneğin çocuklarının böyle bir haz makinasına bağlanmasına razı olmayacaktır.

72 Moore, *Principia Ethica*, 88-89.

73 Moore, *Principia Ethica*, 90.

74 Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, 42-45.

75 Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, 42-43.

76 Garner - Rosen, *Moral Philosophy*, 152; Pojman, *Ethics*, 66.

Hâlbuki eğer tek değerli, önemli olan şey haz olsaydı böyle bir hayat son derece tercih edilebilir bir hayat olurdu.⁷⁷ İnsanların gerek kendileri için gerekse sevdikleri için böyle bir hayatı tercih etmemelerinin en iyi açıklaması olarak, hazzın dışında başka değerli şeylerin olması olgusuna başvurulabilir.⁷⁸ Bu da tek değerli şeyin haz olduğunu savunan hedonist anlayışların makul olmadığını ortaya koyar.

4.4. Bazı Şeylerin Hazdan Bağımsız Şekilde, Kendi Başına Değerli Olduğunu Göstermeye Yönelik Argümanlar

İzolasyon yönteminin bir versiyonunu Moore, hazcılığın yanlışlığını dolaylı yoldan ortaya koymak için de kullanmıştır. O, bunu hazzın dışında örneğin güzelliğin de kendi başına değerli olduğunu açık olduğunu göstermek suretiyle yapmaya çalışmıştır. Moore'un bu argümanı "çöp yığını (heap of filth)"⁷⁹ argümanı diye meşhurdur. O aslında bu argümanı Mill'in hedonizminin ek-sik yönlerini eleştirip, bu kusurlardan arınmış bir hedonist anlayış geliştirmeyi amaçlayan Sidgwick'e karşı sunmuştur. Sidgwick her şeyin değerini insanların o şeyi tecrübe etmesi sonucu yaşadığı mutluluk veya haz ile açıklamaya çalışır. Örneğin ona göre insanlar tarafından temaşa edilip haz alınmasından bağımsız olarak, dış dünyada güzelliği üretmenin rasyonel olduğu söylenemez.⁸⁰ Moore Sidgwick'in kendinden amaç olan şeyleri hazla sınırlandırmasına, bir düşünsel deney olarak, son derece çirkin olan bir çöp yığını dünya ile son derece güzel olan bir dünyayı karşılaştırarak karşı çıkar. Buna göre bir tarafta içerisinde iğrendiğimiz tüm şeyleri barındıran ve parçaları arasındaki uyum da son derece kötü olan çöp yığınının ibaret bir dünyanın tahayyül edelim. Diğer tarafta ise bu dünyada güzel bulduğumuz ırmak, dağ, gökyüzü gibi tüm güzel unsurları içeren, bunlar arasındaki ahengin de son derece iyi olduğu güzel bir dünya tahayyül edelim. Argüman gereği her iki dünyada da onları temaşa edecek ve çirkin dünyanın çirkinliğinden acı, rahatsızlık duyacak, güzel dünyanın güzelliğinden ise haz alacak hiçbir insanın olmadığını varsayalım. Böyle bir durumda hangi dünyanın var olması daha iyidir? Moore'a göre bu örnek üzerinde dikkatlice düşünen herkes, böyle bir soru karşısında, güzel dünyanın var olmasının, çöp yığını dünyanın var olmasından daha iyi olduğunu ve güzel olan dünyayı ortaya çıkarmak için çabalamak gerektiğini kabul edecektir. Moore bu düşünce örneğinin, başka daha büyük bir iyilik söz konusu olmadıkça, güzel olan şeyin çirkin şeyden daha değerli olduğunu gösterdiğini ve aynı zamanda bizim bu dünyada güzelliği artırmak için bir ödevimizin olduğunu gösterdiğini düşünür. Burada,

77 Pojman, *Ethics*, 66; Kazez, *The Weight of Things*, 51-52.

78 Weijers, *Hedonism and Happiness in Theory and Practice*, 56.

79 Moore, *Principia Ethica*, 83; Weijers, *Hedonism and Happiness in Theory and Practice*, 30.

80 Sidgwick, *The Methods of Ethics*, 100-101.

insanlar üzerindeki etkisinden bağımsız olarak, güzel dünyanın çirkin olandan daha iyi olduğu kabul edildiğinden, güzelliğin kendi başına değerli olduğu kabul edilmiş olmakta, Sidgwick'in nihai amaç olan şeylerin insanın kendi içerisinde yaşadığı haz durumları ile sınırlı olduğu şeklindeki düşüncesinin makul olmadığı açığa çıkmış olmaktadır.⁸¹

4.5. Standart Çoğulcu Argüman

Hedonizme karşı daha yaygın şekilde kullanılan diğer birçok argüman ise R. Garner ve B. Rosen'un "standart çoğulcu argüman" olarak tasvir ettiği ve tüm monist teorilere karşı kullanılabilecek olan bir akıl yürütmeye başvurur. Bu akıl yürütme örneğin haz gibi tek değere sahip bir dünya ile hazzın aynı miktarı ile birlikte değerli olduğu iddia edilen diğer şeylere de sahip olan başka bir dünyayı karşılaştırma fikrine dayanır. Buna göre eğer böyle bir karşılaştırmada tek değerli şey içeren dünya değil de diğeri daha değerli gözükürse ve onu seçmek daha makul ise, bu durumda özsel şekilde değerli olan tek şeyin haz olmadığı sonucu çıkarılabilecektir.⁸² Bu akıl yürütme Platon, Aristo, Ross gibi birçok düşünür tarafından kullanılmıştır.

Örneğin Platon'un yukarıda açıklanan argümanının, standart çoğulcu argümanın takip ettiği akıl yürütmeye de başvurduğu söylenebilir. Zira Platon sadece hazzı veya sadece akli barındıran bir durumla, hazla birlikte bilinç, akıl, bilgi gibi unsurları içeren bir durum karşılaştırıldığında ikincisinin daha değerli olduğunun açık olduğunu vurgulamaktadır.⁸³ Platon'un argümanının bu versiyonu Aristo tarafından da kullanılmıştır. Zira Aristo bir iyiye, başka bir şey eklenince onu daha değerli kılıyorsa bu başlangıçtaki iyi şeyin, iyinin kendisi veya tek iyi olamayacağını ileri sürer. Çünkü, ona göre, iyinin kendisinin değeri ancak kendi başına artar. Dolayısıyla eğer hazzı başka bir şeyin eklenmesi onu daha değerli kılıyorsa bu hazzın bir iyi olduğunu, fakat bizzatihi iyinin kendisi veya tek iyi olmadığını, onun dışında başka iyi şeylerin de olduğunu gösterir.⁸⁴

Standart çoğulcu argümanın en açık örneklerinin W. David Ross tarafından sunulduğu söylenebilir. Hem ahlâkî doğruluk hem de iyi hakkında çoğulcu bir yaklaşımı savunan Ross, diğer tüm şeylerin değerinin kendisi ile açıklanabileceği, özsel şekilde değerli tek bir şeyin olduğu fikrini kabul etmez.⁸⁵ Ross hangi şeylerin özsel şekilde iyi olduğunun ve doğru olduğunun dikkatli bir düşünme etkinliği içerisindeki rasyonel bir sezgi ile doğrudan

81 Moore, *Principia Ethica*, 83-85.

82 Garner - Rosen, *Moral Philosophy*, 145.

83 Platon, "Philebus", 61b, 450.

84 Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 1172b-1173a, 195-196; Garner-Rosen, *Moral Philosophy*, 141.

85 Philip Stratton-Lake, "Introduction", *The Right and The Good*, ed. Philip Stratton-Lake (New York: Oxford University Press, 2002), xii.

doğruya bilindiğini savunur.⁸⁶ Ross'a göre böyle bir dikkatli düşünüm hazzın dünyada değerli olduğunu düşündüğümüz tek şey olmadığını açığa çıkaracaktır.⁸⁷ Ross hangi şeylerin özsel şekilde değerli olduğu sorusuna cevap ararken, bu özelliğe sahip olan ilk şeyin erdemli karakter ve erdemli eylem olduğunu belirtir. O erdemli eylemi ödevini yerine getirmek, başka bir insanın acısının dindirmek veya ona haz vermek niyetleri ile yapılan eylem olarak açıklar. Erdemli karakteri ise bu tür eylemleri yapmaya eğilimli karakter olarak açıklar. Ross'a göre erdemli eylemler ve karakterin sonuçlarından bağımsız şekilde özsel olarak değerli olduğu açıktır. Fakat bunu kabul etmeyen, örneğin sadece hazzın özsel şekilde değerli olduğunu iddia eden birisine, haz miktarı açısından eşit olup, erdemli eylem ve karakter miktarı açısından farklı olan iki durumu karşılaştırarak cevap verilebileceğini düşünür. Buna göre, her ikisinde de haz miktarı eşit olan iki dünyadan/durumdan birisinin erdemli eylem ve karakterlerle dolu iken, diğerinin düşük eylem ve karakterlerle dolu olduğu varsayıldığında, erdemliliğin fazla olduğu dünyanın daha iyi olduğu çok açıktır. Ross bu argümanın hazzın dışında erdem de özsel şekilde değerli olduğunu gösterdiğini düşünür.⁸⁸ Ross aynı akıl yürütmeyi hazzın, bilginin, adaletin her birisinin özsel şekilde değerli olduğunu göstermek için de kullanmıştır.⁸⁹

Sonuç

Sonuç olarak özsel şekilde değerli olan tek şeyin haz olduğunu savunan hedonist anlayış lehinde sunulan argümanlar birçok açıdan kusurlu gözükmektedir. Bu açıdan hedonizmi temellendirmek için yeterli gerekçe sağlanamadığı ve onu savunanların güçlü kanıtlar sunma yükümlülüğünün olduğu söylenebilir. Ayrıca hedonizmin makul bir yaklaşım olmadığını düşünmek için ikna edici gözükken çok sayıda argüman sunulmuştur. Tüm bu gerekçelerden hareketle, ele alınan bu argümanlar çerçevesinde, hedonist bir değer anlayışının sağlam bir yaklaşım olmadığı sonucu çıkarılabilir. Bunun dışında, hedonist değer anlayışının zayıflığının ortaya konulmasının pratik hayat açısından da önemli olduğu söylenebilir. Zira tek özsel değer olarak hazzı kabul eden bir kişi örneğin, erdem, bilginin, güzelliğin vb. sadece araçsal bir değere sahip olduğunu kabul edebilecektir. Böyle bir yaklaşım ise Moore'un da işaret ettiği gibi erdeme, bilgiye, güzelliğe vb. hak ettiği önemi vermeme durumunu ortaya çıkarabilecektir. Zira bunları sırf haz için önemli gören bir kişi bunlardan haz elde etme durumu olmadığında bu tür şeyleri değersiz görebilecektir. Veya eğer istenilen haz bunlarsız da elde edilebiliyorsa diğer şeylerin aslında

86 Ross, *The Right and The Good*, 41; Lake, *Introduction*, xii.

87 Ross, *The Right and The Good*, 17.

88 Ross, *The Right and The Good*, 134.

89 Ross, *The Right and The Good*, 135-139.

önemli olmadığı, gereksiz olduğu şeklinde bir yaklaşıma götürebilecektir.⁹⁰ Yine haz dışındaki değerli şeyler sadece araçsal değere sahip olduğunda hazla çatışmaları durumunda, tercih sebebi olmaları söz konusu olmayacaktır. Hâlbuki bu sonuçların makul olmadığı gibi, böyle bir anlayışa dayanan bir hayatın son derece sığ bir hayat olacağı savunulabilir. Bu yüzden hedonizmin makul olmadığını ortaya koymanın bu açıdan da önemli olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*. Trc. Saffet Babür. Ankara: BilgeSu, 2007.
- Audi, Robert. "Hedonism". *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Ed. Robert Audi. 364-365. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Aydın, Metin. "John Stuart Mill'in Erdem Teorisi ve Araçsallaştırılmış Erdemler". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/37 (2018): 53-79.
- Bentham, Jeremy. *Principles of Morals and Legislation*. London: Clarendon Press-Oxford, 1823.
- Broad, Charlie Dunbar. *Five Types of Ethical Theory*. 8. Baskı. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1962.
- Crisp, Roger. *Reasons and The Good*. New York: Clarendon-Oxford Press, 2006.
- Feldman, Fred. *Pleasure and The Good Life; Concerning the Nature, Varieties and Plausibility of Hedonism*. New York: Clarendon Press-Oxford, 2004.
- Frankena, William Klaas. *Ethics*. 2. Baskı. New Jersey: Prentice Hall, 1973.
- Garner, Richard T.- Rosen, Bernard. *Moral Philosophy, A Systematic Introduction to Normative Ethics and Meta-ethics*. New York: The Macmillan Company, 1972.
- Hume, David. *A Treatise of Human Nature*. London: Oxford-Clarendon Press, 1951.
- Kagan, Shelly. *Normative Ethics*. Colorado: Westview Press, 1998.
- Kazez, Jean. *The Weight of Things: Philosophy and the Good Life*. Malden: Blackwell Publishing, 2007.
- Lake, Philip Stratton. "Introduction", *The Right and The Good*, Ed. Philip Stratton Lake. ix-l. New York: Oxford University Press, 2002.
- Mill, J. Stuart. *Utilitarianism*. Portland: The Floatin Press, 2009.
- Moore, George Edward. *Ethics*. London: Oxford University Press, 1952.
- Moore, George Edward. *Principia Ethica*. New York: Prometheus Books, 1988.
- Nozick, Robert. *Anarchy, State and Utopia*. Oxford: Blackwell, 1999.
- Platon. "Philebus". *Plato, Complete Works*. Ed. John M. Cooper. 398-457. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997.
- Pojman, Louis Paul. *Ethics, Discovering Right and Wrong*. 5. Baskı. Belmont: Thomson Wadsworth Corporation, 2006.
- Ross, William David. *The Right and The Good*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Sidgwick, Henry. *The Methods of Ethics*. London: Macmillan and Co., 1874.
- Tilley, John J. "Hedonism". *Encyclopedia of Applied Ethics*. 2. Baskı. 2: 566-73. San Diego: Academic Press, 2012.

90 Moore, *Ethics* (London: Oxford University Press, 1952), 147.

Weijers, Daniel Michael. *Hedonism and Happiness in Theory and Practice*. Doktora Tezi, Victoria University, 2012.

Criticism of Hedonistic Values

(Extended Abstract)

The question of “Which things have intrinsic value?” is one of the important questions of axiology. Different responses to this question are classified as monist and pluralist. Whilst monist approaches accept one thing that has intrinsic value and explain the value of other things in terms of their utility in attaining this intrinsically valuable thing, pluralist approaches acknowledge that many things have intrinsic value. The most famous example of monist approaches is hedonism. Hedonists have argued that only pleasure is intrinsically good. For them, other things have only instrumental value in terms of their utility in attaining or giving pleasure.

One of the arguments for the basic thesis of hedonism has been given by Jeremy Bentham. This argument assumes that “pleasant” and “good” are identical or have the same meaning. But this assumption seems unacceptable. Moore’s famous “open question” argument can be presented against this assumption. When people use the terms pleasant and good, they are aware that they have different ideas in their minds. This fact also points out that the pleasant and the good are not identical.

Another famous argument for hedonism is based on psychological hedonism. According to psychological hedonism, human beings are motivated only by pleasure in their actions and desires. But this thesis seems unacceptable because it could not explain the question of “why people desire something and do not desire another thing”. Moreover, in many cases, when people desire something, they have not any idea about the pleasure this thing could give, and even if they have such an idea, we still cannot say that they desire these things only for their pleasure. On the other hand, people would not like to be fastened on a pleasure machine that could give them any pleasure they want. If pleasure were the only thing people desire, they would want to be fastened on such a machine.

Another argument for hedonism is based on the idea that the intrinsic value of pleasure is obvious, and the value of other things can be explained exactly by the pleasure that they could give. But the second part of this idea seems false because it is not reasonable to accept that the whole value of knowledge, virtue, justice is based on the pleasure that they could give. It can be argued that these things have intrinsic value when they do not give any pleasure, or they conflict with pleasure. Considering these, we can say that the arguments for hedonism are not strong and there is a burden of proof for the proponents of hedonism.

On the other hand, there are some arguments directly against hedonism. One of them is based on the idea that any quantitative hedonist approach

leads to unacceptable conclusions because according to this approach, a unique factor that determines the value of pleasures and pleasurable things is the amount of pleasure. In this case, when their amount is equal, the value of the more sensual pleasures and the value of more intellectual and high feeling pleasures would be equal. But this conclusion seems unacceptable and any qualitative hedonist approach which avoids this criticism would face the criticism of incoherence.

When we think about the value of some pleasurable cases, we find these cases invaluable. For example, as in the pleasure of a barbarian, beastly actions are thought undesirable. Once again, the pleasant case of any man wrong about the facts is seen as invaluable. This shows that pleasure is not the only intrinsically valuable thing. Moreover, the cases which are devoid of other valuable things and contain only pleasure seem to be undesirable. This fact demonstrates that there are other valuable things and the basic hedonist thesis is unacceptable. There are also some arguments showing that something is a valuable independent of pleasure.

Most famous arguments against hedonism use the reasoning of the standard pluralist argument. These arguments have based on the idea of comparing the value of any cases containing only pleasure and the value of other cases containing, for example, virtue, knowledge, beauty, justice besides the same amount of pleasure. At the end of this comparison, it would be concluded that the second case is much more valuable than the first case. And this would demonstrate that there are other things that have intrinsic value.

In light of these, we can say that there is no strong argument for the acceptance of hedonism and there are many convincing arguments against it. So, it can be said that hedonism is not a plausible theory. Additionally, it can be said that this conclusion is also important from the point of practical life. Because it can be argued that the hedonistic approach gives only instrumental value to virtue, justice, knowledge, beauty. But in this case, these things could not get their due value in practical life, and this might lead to a very superficial life.